

рали 59 "гласни", които освен горепосочените условия, трябва да са навършили 30 години и да са грамотни. Те на специално събрание трябвало да изберат членовете на общинската управа. С тайно гласуване за председател на Постоянното присъствие (кмет) е избран Тодор Пешов, а за членове Димитър Коцев, Атанас Филипов, Димитър Ножаров и Христо Ковачев.

На първото си заседание членовете на Постоянното присъствие разпределят помежду си задълженията, а на 11 януари 1879 година приемат първия бюджет на градската община на обща стойност 153 980 франка.¹⁷

На 22 март 1879 година София е обявена за столица от Учредителното събрание във Велико Търново. И точно тази едноетажна София с дървените и кирпичени къщи, която наброявала 2 599 домакинства, с 11 694 жители и имаща 34 църкви и 11 училища¹⁸, става столица на новоосвободеното Българско княжество. Столицата тържествено с триколяра по домовете посреща княз Александър I Батенберг.

Строителството в едноетажна София започва да се разраства. Свидетелство за това е и откриването през 1879 г. на фабрики за тухли на французина Буланже и на италианеца Палами Пиетро.¹⁹ Съветът разрешава строителството на фабриките да стане върху общинската мера, съобразявайки се с необходимостта и нуждите на населението.

Не по-малко важно било и организиране на здравното дело в града. През месец януари 1879 г. съветът назначава д-р Асен Шишманов за градски лекар. Като се отчита, че заболяванията сред бедните градски жители са чести, се решава да се отдели една стая от помещенията на общината за безплатни прегледи на бедните. Със съгласието на самите аптекари се осигуряват и нощни дежурства в аптеките. Откриването на градска болница е сериозна грижа за общинските власти. Въпросът неколнократно се обсъжда, но едва през м. май 1879 г. с инвентар и лекарства на "Военновремений 64 госпиталь" при руската войска е открита Софийската първоразрядна болница с 30 легла.

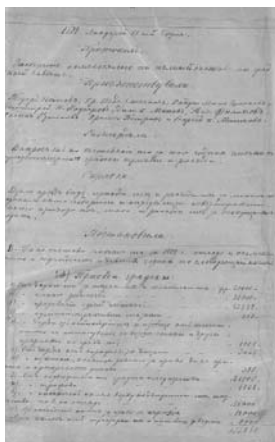
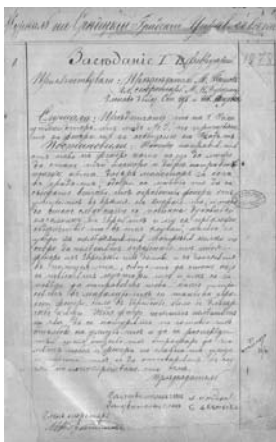
След заминаването на руските войски, на 18 август 1879 година княз Александър Батенберг утвърждава с Указ № 93 "Привременни правила за общинското градско и селско управление". В него се предвижда разпускане на действащите общински съвети, а за София като столичен град за в бъдеще - половината от членовете на общинския съвет да се назначават от княза, а другата половина да бъдат избирани. Това посегателство върху общинското самоуправление възмущава софиянци. На 23 август съветът решава да свика събрание, за да се обсъди създаването на положение. На другия ден

събранието се провежда и избирателите решават да се протестира пред княз Батенберг. Протестът се изготвя и връчва на княза. В него се изтъква необходимостта от запазване на изборното начало и общинското самоуправление, присъщи на българския характер, съхранени и по време на османското владичество. Посочва се, че изборното общинско самоуправление е спасило през вековете вярата, езика и българската народност. Въпреки енергичните протести указът не се отменя. Естествено Софийският градски съвет се подчинява и прекратява дейността си, тъй като "счита себе си не в сила да противостои на властта..."²⁰

В тези девет месеца София прави първите си трудни стъпки като столичен град.

Ползвани архивни документи

1. СДА, ф. 1К, оп. 2, а.е. 1735, л. 1	11. СДА, ф. 1К, оп. 3, а.е.145, л. 3
2. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 21, л. 1	12. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 22, л. 4
3. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 21, л. 16	13. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е.21, л. 20 - 21
4. СДА, ф. 1К, оп. 4, а.е. 263, л. 9	14. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 22, л. 5 - 6
5. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е.21, л. 8	15. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 22, л. 29
6. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 21, л. 3	16. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 21, л. 15
7. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е.21, л. 10 - 11	17. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 22, л. 2. - 3
8. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е.21, л. 14 - 15	18. СДА, ф. 1К, оп. 2, а.е. 1727, л. 99
9. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е.21, л. 31 - 32	19. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 22, л. 15 - 16
10. СДА, ф. 1К, оп. 1, а.е. 21, л. 14 - 15	20. СДА, ф. 1К, оп. 2, а.е. 1744, л. 15 - 16

Фиг. 1 Първо заседание на градския управителен съвет от 13 февруари 1878 г.
 Фиг. 2 и 3 Първият приет бюджет на Софийска градска община от 11 януари 1879 г.

ТЕАТЪРЪТ И АМФИТЕАТЪРЪТ НА СЕРДИКА

Жарин Величков

През 1919 г. при изкопни работи за строителството на жилищна кооперация на ул. "Св. София" № 5 в гр. София е открита фрагментирана каменна плоча. Тя има правоъгълна форма с липсваща малка горна част. В централната част на паното са представени в релеф борби на хора с животни и на животни с животни. В долната част на паното е изобразен подиум, върху който са представени актьори с маймунски маски, подсказващи някакво представление - най-вероятно комедия. Върху цялата лява четвърт на плочата схематично е изобразена триетажна сграда, като третият етаж завършва с арка. В паната на втория и третия етаж са изобразени статуи. Този факт подсказва наличието на обществена сграда в антична Сердика, а представените схватки на хора и животни я определят като амфитеатър. В периода 2004 г. - 2006 г. са разкрити източната и западната част на амфитеатъра, а през 2005 г. под неговата арена са проучени и част от руините на по-ранна обществена сграда - римския театър на Сердика.

През 1919 г. при изкопни работи за строителството на жилищна кооперация на ул. "Св. София" № 5 в гр. София е открита фрагментирана каменна плоча, сега в експозицията на Националния археологически институт с музей при БАН. Тя има правоъгълна форма с липсваща малка горна част. На лицевата ѝ страна са скулптирани релефни сцени. В централната част на паното са представени борби на хора с животни и на животни с животни. Изобразени са лъвове, бикове и мечки, биещи се помежду си или с хора, последните от които може да бъдат интерпретирани като гладиатори. В долната част на паното е изобразен подиум, върху който са представени актьори с маймунски маски, подсказващи някакво представление - най-вероятно комедия. Върху цялата лява четвърт на плочата схематично е изобразена триетажна сграда, като третият етаж завършва с арка. В паната на втория и третия етаж са изобразени статуи, които са украсявали сградата по външната фасада. Този факт подсказва наличието на обществена сграда в антична Сердика, а представените схватки на хора и животни я определят като амфитеатър. Въпреки мащабните археологически раз-

копки на Сердика в средата на XX век, такава обществена сграда не е открита. След 85 години, през 2004 г., при изкопни работи за ново строителство на ул. "Будапеща" № 2-4 работниците откриват руини на голяма обществена сграда, която археолозите идентифицират като амфитеатъра на Сердика. В продължение на 9 месеца в периода 2004 г. - 2006 г. успешно са разкрити източната и западната част на амфитеатъра, а през 2005г. под неговата арена са проучени и част от руините на по-ранна обществена сграда, която е определена като римския театър на Сердика.

В процеса на работа са регистрирани следните напластявания и структури.

Римска епоха.

Във връзка с предвиждащо се ново строителство на административна сграда с две нива подземни гаражи в УПИ VI-4 от кв. 506а, зона "А-север" - Център, по плана на гр. София, бул. "Княз Александър Дондуков" № 12 започна археологическо проучване. В три сондажа, разположени в най-северната част на имота, са проучени напластявания от първите векове на ранното римско присъствие в Сердика. Археологическите структури не са ясно изразени и движимите находки в тях са смесени, отнасящи се най-общо към периода II - III век. Засега те не са обвързани с конкретните структури на театъра и амфитеатъра на Сердика, но са доказателство за интензивно обитаване и строителство, предхождащо изграждането на амфитеатъра. На дълбочина -4,20м е открита мраморна статуетка на бог Асклепий. Тук е открита и бронзова женска глава от статуетка, която се е захвашала за корпуса с оловна спойка.

От трите сондажа произхожда над 40 монети. Те са извън площта на амфитеатъра и представят един коренно различен археологически контекст - а именно останки от боклучни комплекси покрай главния военен път *Serdica - Philippopolis*, чието трасе е минавало точно под настилката на днешния булевард "Княз Александър Дондуков".

В хода на проучването на арената на амфитеатъра, на дълбочина между 5,60 - 5,70 м от постоянната 0 на обекта, са разкрити пет радиални зида. Всеки е с дължина около 2,30 м и дебелина от 0,55 м. Градени са от стандартни римски тухли, споени с бял хоросан. Всички радиални зидове опират в полукръгъл зид, граден по същия начин, но с дебелина 0,90 м. Разкритите градежи принадлежат към по-ранна сграда, която най-вероятно е римски театър. Дъговидният зид оформя полукръгло пространство,

което е част от *орхестрата* на театъра. Покрита е с плътно подредени речни камъни, представляващи вероятно подложка за каменни плочи или тухлите от настилката. Западно от радиалните зидове се разчисти друг зид с посока изток - запад и дължина над 7м и дебелина 0,70 м. От юг той е свързан с най-северния радиален зид на театъра. Северно и конструктивно свързани с него се проучват два успоредни зида със идентичен градеж, ориентирани в посока север - юг, които от север са прерязани от зида на арената на късноантичния амфитеатър. Трите зида оформят помещение, което може да бъде определено като *параскенион*. Източно от това помещение частично е разкрит зид с ориентация изток - запад, конструктивно свързан с източната стена на *параскениона*. Този зид оформя правоъгълно помещение, преграждащо от север *орхестрата*. Най-вероятно това помещение представлява елемент от архитектурата на *скенето* и *проскениона*, разкрити в очертаванията на арената на амфитеатъра. Откритите горели греди в отделните кунеуси на кавеата на театъра, както и дебелината на радиалните зидове подсказват, че върху каменните основи е изградена дървена конструкция, поддържаща стъпаловидно разположени дървени седалки. Структурите на театъра все още не са съвсем изяснени и проучването им предстои.

Най-ранната открита монета в руините на театъра засега е колониален бронз (2-номинал) на император Каракала (211-217 г.) от град Никея (Витиния, Мала Азия). Останалите монетни находки се движат до средата на III век. Този факт подсказва, че театърът е строен най-късно по времето на династията на Северите в края на II век или в самото начало на III век, а е подпален и разрушен в средата на III век - вероятно при нашествието на готите от 269 г. При строителството на големия късноантичен амфитеатър допълнително са демонтирани някои от структурите, които са пречели при изравняването на арената.

Късноантична епоха.

През 2004 г. в УПИ VIII-19 и X-17 от кв. 506, зона "А-север"-Център, София, ул. "Будапеща" № 2-4, при изкопни работи за строителство на хотел е разкрита около една шеста част от *кавеата* на късноантичен амфитеатър с част от арената. На терена са запазени основите на два дълговидно извити концентрични зида. Единият е представлявал външната фасада на сградата, а другият принадлежи на арената. Свързани са посредством четири радиални зида, оформящи сектори - *кунеуси*. Сградата е гра-

дена в два основни строителни периода. При първия строителен период е използвана смесена зидария - *opus mixtum*, с три реда тухли, като дебелината на зидовете е почти навсякъде еднаква - 1,30 м. Тъглите и страниците на входовете са изградени от тухли. Основите са излети в ивични изкопи, чиито дъна са укрепени с дървени пилоти. Разкрити са три и част от четвърти сектор на конструкцията. На разстояние 3 м от вътрешното лице на фасадния зид в радиалните зидове са оформени входове, свързващи отделните сектори. В източната част в кавеата е оформен проход (*vomitorium*), водещ към арената. В средата на прохода е изграден канал с римски тухли с ширина и дълбочина от 0,40 м, предназначен за отвеждане на атмосферните води от арената. Открита е и южната външна страница с Г-образна форма, оформена с добре обработени каменни блокове. Вероятно блоковете са преизползвани като сполии, тъй като отделни връзвания за монтиране на железни скоби подсказват друго първоначално предназначение. Към арената проходът е бил затварян с голяма дървена врата или порта с ширина от 3 метра, за което свидетелства ъгловият каменен блок при южната страница с изрязан отвор за гредата на вратата и жлебове за опора при отворено положение.

Първият *кунеус* е завършвал от север със стълбове и стъпки за арка, чийто тухлен архиволт е документиран рухнал на античното ниво. Разстоянието между петите на арката е 4,00 м. Подовото ниво над субструкцията е покрито със стандартни римски тухли. Този сектор има единствено изход към арената, оформен с каменен праг. Вторият *кунеус* има същите размери както първия и има вход от изток, извън сградата на амфитеатъра и изход към арената, също изграден с каменен блок. Може да се предположи, че тези две помещения са използвани за нуждите на представленията - като съблекалня и склад за оръжие. Останалите два *кунеуса* са с почти еднакви размери, двойно по-големи от първите два. И четирите *кунеуса* са свързани помежду си с входове с ширина 1,00 м. Нашето виждане е, че всички сектори са били покрити с конусовидни сводове, а входовете между тях - с арки. Върху сводовете, покриващи отделните сектори, са били поставени каменни седалки от жълтеникав пясъчник. Дължината и дебелината им е почти еднаква - съответно 0,80 м и 0,40 м. Ширината им обаче е от 0,80 м до 1,00 м и от 0,40 м. Подовете на отделните сектори са изградени от зеленикаво-кафява глинеста пръст, като арената е покрита с жълтеникав едрозърнест пясък, положен върху материковата глинеста пръст.

През 2005 г. обект на археологическото проучване е западният сектор от овала на открития през 2004 г. късноантичен амфитеатър на Сердика във връзка с предвиждащо се ново строителство на административна сграда с две нива подземни гаражи в УПИ VI-4 от кв. 506а, зона "А-север" - Център, по плана на гр. София, бул. "Княз Александър Дондуков" № 12.

При археологическите разкопки е разкрита по-голямата част от западния край на дъговидния зид, ограждащ арената. Най-високо запазената му част се намира при кота -3,87 м от съвременното ниво на терена и е запазена на височина до 2,00 м. В останалите квадрати зидът е доста обрушен. Вътрешното му лице е оформено само с тухлена зидария, докато при външното е използван и камък. От вътрешната му страна се разкри банкет с ширина половин тухла, определящ нивото на арената. Проследен е в дълбочина до два реда тухли.

В южната част на имота е разкрита сравнително добре запазена част от конструкцията на трибуните - *кавеата* на амфитеатъра. Проследен е двойният дъговиден зид, запазен във внушителна височина - 4,30 м. Граден е в техника *opus mixtum* и представлява два долепени на фуга отделни зида с обща дебелина 2,20 м, маркиращи и двата строителни периода на амфитеатъра, регистрирани през 2004г. Зидът на арената и дъговидният зид са свързани посредством три радиални зида, оформящи сектори - *кунеуси*. Два от тях са запазени във височина до петите на сводовете. Те са градени в *opus mixtum* с наклон към арената. На разстояние 3,00 м от вътрешното лице на дъговидния зид, в двата радиални зида са оформени входи с ширина 1,00 м, свързващи отделните помещения. *In situ* са разкрити и арките над тях. Архиволтите са изпълнени във формата на полудъги, като южните им пети са изградени хоризонтално. Тази конструкция играе ролята на своеобразен контрафорс, който пренася натиска на пръстта от геологичния разлом между ул. "Московска" и бул. "Княз Ал. Дондуков" към северните пети и основата на арките. Отделните *кунеуси* са били покрити с конусовидни сводове, като получените триъгълници между сводовете са попълнени с речни камъни, споени с бял хоросан. Над така оформения равен наклон са били поставени седалките, изработени от жълтеникав пясъчник. Част от тях (около 18 броя) са открити нападали на арената. При проучването са открити големи части от рухналите сводове, чиято вътрешна повърхност е измазана с хоросанова мазилка.

В процеса на археологическото проучване през 2006 г. е разкрита изцяло западната част на арената, попадаща в границите на строителното

петно. Разчистен е банкетът от тухли, определящ нейното ниво. Напълно разкрит е западният вход - *вомиториум*, на късноантичния амфитеатър. Той е покрит с големи каменни плочи, като на място са запазени пет от тях. В ъглите са направени отвори за дървените греди от двукрила врата, повтарящ конструкцията на източния *вомиториум*. Северно от входа са разкрити три големи каменни квадрати - *ортостати*, с изсечени вертикални жлеbove по късите си страни. Вероятно това са входове към арената от помещение, затваряно с решетки - катаракти, през които са пускани животни. На кота -5,22 м е достигнат прагът на двата изхода. Оформен е от масивен каменен блок, в който също е издълбан плитък жлеб за решетките. Върху горната повърхност на блоковете са запазени дупки с железни шипове и оловни заливки за захващане на втория ред. Върху късата страна на средния блок е изсечена строителна буква "B". Трите *ортостата* с жлеbove за катаракти представляват изходи от клетка за животни. От юг, към *вомиториума*, клетката вероятно е затваряна с голяма желязна решетка, чиято източна страница е изградена от тухли и прилепена към южния *ортостат*. При влизането си зрителите са могли да видят животните, които са били избрани да се бият на арената. Проучен е и нов радиален зид, който огражда клетката от север. Северно от този зид е разкрит нов вход, отвеждащ към арената. Прагът му е оформен с голям каменен блок, като от двете му страни личат леглата на каменни страници. Почти напълно е разчистен третият сектор - *кунеус*, от *кавеата* до подово ниво. В него са засечени два входа - единият води към арената, а другият - към *вомиториума*. Прагът на входа към арената също е оформен с каменен блок, като на място е запазена една от двете каменни страници. Това помещение може би също е изпълнявало някакви обслужващи функции, както тези от източната част на амфитеатъра. Този въпрос ще бъде изяснен едва при пълното проучване на западната му част, която попада в съседния имот.

По цялата дълга ос на арената е прокопан отводнителен канал за поемане и отвеждане на атмосферните и подпочвени води. Стените му са изградени от речни камъни, споени с бял хоросан и добре измазани отвътре. Подът на канала е облечен със стандартни римски тухли, споени със същия хоросан. Този канал пресича руините на театъра и при строителството му напълно са ги унищожили. От южната страница на западния *вомиториум* допълнително е изграден малък отводнителен канал, който косо се влива в големия. Покритията на двата канала липсват, но можем да предположим, че те са изпълнени от тухли, които като скъп строителен материал са били демонтирани и преизползвани.